

Turvallisuus- poliisien aseveljeys

Oula Silvennoinen: Salaiset aseveljet. Suomen ja Saksan turvallisuuspoliisiyhteistyö 1933–1944. Otava, Keuruu 2008, 477 s.

■ Oula Silvennoinen on onnistunut Suomen ja Saksan turvallisuuspoliisiyhteistyötä 1933–44 käsittelevässä väitöskirjassaan kaivamaan paljon uutta tietoa esiin. Hän osoittaa jo Esko Riekin aikana käynnistyneen yhteistyön syventyneen jatkosodan alussa 1941 aseveljeksi, jolle oli tunnusomaisista erityisesti taistelu kommunismia vastaan. Vaikka aseveljeyteen liittyi ainakin yksilötasolla vieläkin enemmän yhteistä, hän varoo paisuttelemasta asioita, vaikka ottaa kantaa, kun siihen on aihetta. Näin lopputulos on hyvä.

Teoksen pääluvut käsittelevät välirauhan ja jatkosodan aikaa. Talvisodan osalta Silvennoinen on jättänyt mieles-

täni tutkimustyön kuitenkin kesken. Häntä ei ole kummasuttanut, vaikka Valtiollisen poliisin apulaispäällikkö Bruno S. Aaltonen ehdotti jo 26. helmikuuta 1940 saksalaisille kollegoilleen vanhojen unohtamista ja yhteistyön käynnistämistä. Mielenkiintoista nimittäin on, että Suomi oli tuolloin vielä sodassa Neuvostoliiton kanssa, ja Saksaakin pidettiin sodan aikana melkein vihollisvaltiona.

Silvennoisen olisi pitänyt yrittää selvittää, liittyikö varhainen yhteydenotto jotenkin siihen, mistä Heikki Ylikangas on puhunut. Jos talvisodan rauha tehtiin Herman Göringin kehotuksesta, jotta suomalaiset pääsisivät sodassa ”oikealle puolen”, varhainen yhteydenotto olisi hyvin ymmärrettävää.

Joka tapauksessa Suomen ja Saksan turvallisuuspoliisien suhteet normalisoituivat pian ja kehittyivät kohinalla kohti aseveljeyttä. Selvimmin se tapahtui Lapissa, jossa varsin alhaalla Valtiollisen poliisin hierarkiassa olleet pääsivät jo kesällä 1940 jyvälle siitä, mitä saksalaiset suunnittelivat, ja mitä tulisi tapahtumaan. Saksalaiset tekivät heille nimittäin selväksi, mitä heiltä odotettiin.

Silvennoinen ei tyydy kumartelemaan nimekkäitäkään tutkijoita, vaan kaataa oikeastaan koko aiemman tulkinnan. Kun yleensä on hehkutettu, että sotavankeja tuhonneita erikoisjoukkoja toimi vain Ukrainassa, Valko-Venäjällä, Baltiassa jne., Silvennoisen mukaan Lapissa ja Suomen itärintamalla toimittiin samalla periaatteella.

Silvennoinen kertoo uutena tietona, että muutamista suomalaisista turvallisuuspoliisin miehistä muodostettiin Itä-Karjalaan tunkeutuneissa joukoissa operoinut erikoiskomennuskunta (Sonderkommando Finnland) ja parilla saksalaisella vankileirillä (Stalag 322 Norjan Elvenesissä ja Stalag 9 Sallassa) toiminut toimintakomennuskunta (Einsatzkommando Finnland), jotka alistettiin saksalaisille.¹

Erikoisjoukkoihin kuuluneiden tehtävänä oli lähinnä sotavankien kuulustelu, erottelu ja tietojen hankinta saksalaisia varten, mutta heille kuului ”myöskin tuomioiden langettaminen (kuolemantuomiot ampumalla)”, kuten suomalaisista mukana ollut Tauno Heliara myöhemmin kertoi.

Vaikka Silvennoisen aineisto osoittaa, että jotkut suomalaiset poliisimiehet syyllistyivät sotavankien ampumisiin, hän painottaa kuitenkin sitä, ettei suomalaisten osallistuminen teloituksiin voinut olla kovin laajaa.² Vaikka surmia tapahtui (esim. Norjan Elvenesissä ja Sallan Kairalan kapinassa 1942), ne jäivät vähäisiksi, jos niitä verrataan siihen, mitä Saksan ja Neuvostoliiton turvallisuuspoliisin joukot tekivät vangeilleen valtaamillaan alueilla.

Surmaamiset jäivät vähäisiksi myös sen rinnalla, miten sodassa yleensä toimittiin. Suomalaisten toimeenpanema sotavankien tutkimaton, laitton surmaaminen oli nimittäin jatkosodassa hyvin yleistä, kuten esimerkiksi Antti Kujala on tuoreessa oikeusasiasiakirjoihin perustuvassa tutkimuksessaan osoittanut. Laittomuuksiin

syyllyistyivät niin komentajat kuin sotilaitkin.³

Vaikka apulaispäällikkö Aaltonen erotettiin, ja erikoiskomennuskuntien toiminta loppui hyökkäysvaiheen jälkeen, Valtiollisen poliisin päällikkö Arno Anthoni jatkoi yhteistyötä Saksan turvallisuuspoliisin edustajien kanssa ja jopa laajensi sitä. Hän vieraili Berliinissä ja sopi saksalaisten kanssa muutamista henkilöluovutuksista.

Anthoni ja hänen johtamansa poliisi olivat tietoisia siitä, että saksalaiset kohtelivat Virossa sotavankejaan ja juutalaisia erittäin huonosti. Silvennoinen päätelee, että Anthoni teki saksalaisten kanssa jopa sopimuksen tiettyjen henkilöiden luovuttamisesta, mikä pantiinkin marraskuussa 1941 täytäntöön.

Stalingradin taistelu oli käännekohta, jonka jälkeen Suomi halusi irrottautua sodasta. Myös Valtiollinen poliisia alkoi valmistautua uuteen tilanteeseen. Anthoni sai lähteä 1944 Paaavo Kastarin tieltä.

Kastarin aikana kompromettoivat aineistot pyrittiin hävittämään. Jotkut poliisimiehet katsoivat viisaimmaksi lähteä maasta. Ruotsiin paennut Anthoni palasi kuitenkin takaisin Suomeen, oli oikeudessa ja selvisi varsin pienin naarmuin.

Vaikka historiantutkimuksen on yritettävä ymmärtää poikkeusolojenkin ratkaisuja ja tekoja ajan edellytyksistä käsin, sen tehtävänä ei ole kuitenkaan villaisella painaminen, eikä koskaan varsinkaan salailu. Niinpä myös sota-ajan salaisimmatkin tapahtumat on uskallettava nostaa valokeilaan.

Viime aikoina on jälleen todisteltu Suomen käyneen 1941–44 erillissotaa. Erillissotateessin puolustajat unohtavat kuitenkin monta tosiasiaa ja tuijottavat vain sodan loppuvaiheessa virinneisiin rauhanpöytäisteluihin ja aseveljeyden päättymiseen.

Ryhtymättä lainkaan puolustamaan Neuvostoliittoa on syytä korostaa sitä, että Suomi oli jo hyvissä ajoin ennen sotaa puolensa valinnut, eikä erillissodasta ole syytä puhua. Suomea motivoi pyrkimys selviytyä vaikeasta naapurista mahtavan aseveljen avulla ja kuitata aiemmat menetyksensä.

Sen lisäksi, että muka puolueeton Suomi oli sallinut organisoida kansalaisistaan jo kevättalvella 1941 Saksan SS-joukkoihin liitetyn suomalainen SS-pataljoonan, jota markkinoitiin uutena jääkäriliikkeenä, Suomen armeija oli val-

1. Valtiollisen Poliisin Oulun osaston päällikkö Eino Pallari paljasti langolleen, Esko Riekille elokuussa 1941, että osa poliisin miehistä oli annettu Gestapon käyttöön. Hän ei kertonut kuitenkaan tarkemmin komennettujen miesten tehtävistä. Ks. Matti Lackman (2007), *Esko Rieki (1891–1973). Jääkäriväriväri, Etsivän Keskuspoliisin päällikkö, SS-pataljoonan luoja*, SKS. Historiallisia tutkimuksia 232. Hämeenlinna, s. 424.

2. Vaikka yleensä Silvennoisella on riittävästi näyttöä, kajaanilaisen Albin Tolosen tapaus on mielestäni hiukan epävarma, sillä se perustuu ilmiantoon. Tolonen oli jo varsin iäkäs (s. 1886), ja hänellä lienee entisenä turvallisuuspoliisin miehenä ja kyydityksien toimeenpanijana kotimaakunnassaan Kainuussa ollut paljonkin vihamicheä, jotka saattoivat tehdä perättömän kantelun.

3. Antti Kujala (2008), *Vankisurmat. Neuvostosotavankien laittomat ampumiset jatkosodassa*. WSOY, Juva 2008.

mennettu toimimaan yhteistyössä Saksan asevoimien kanssa ja että III AK oli jopa alistettu niille, Silvennoisen teos todistaa myös pitkälle menevästä yhteistyöstä turvallisuuspoliisialalla.

Kun Suomi oli vielä luovuttanut maaperänsä hyvissä ajoin Saksan tukialueeksi, josta käsin sen hävittäjät hyökkäsivät kesällä 1941 ja josta käsin nämä aseveljet yrittivät lähi-kuukausina päästä eteenpäin, puheet erillissodasta tuskin vakuuttavat kovin hyvin niitä, jotka joutuivat hyökkäyksen kohteeksi.

Silvennoisen teos on erinomainen lisä turvallisuuspoliisin, Suomen ja Kolmannen valtakunnan suhteiden sekä jatkosodan historiaan.

Matti Lackman